

Türkiye’de Tüketici Kredilerinin Cari Denge Üzerindeki Etkisi

Araştırma Makalesi /Research Article

Murat İsmet HASEKİ¹
İlker İbrahim AVŞAR²
Taner TURAN³

ÖZ: Bu çalışmada 2007:1-2022:1 dönemi verileri ve ARDL yaklaşımı kullanılarak Türkiye’de tüketici kredilerinin cari denge üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu kapsamda öncelikle toplam tüketici kredilerinin etkisi ele alınmaktadır. Daha sonra tüketici kredilerinin bileşenleri olan konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin cari denge üzerindeki etkileri önce ayrı ayrı sonra aynı model kapsamında analiz edilmektedir. Tahmin sonuçları tüm modellerde ilgili değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olduğuna işaret etmektedir. Buna karşın toplam tüketici kredilerinin cari açık üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde modele ayrı ayrı dahil edildiklerinde konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin uzun dönemde cari denge üzerinde anlamlı bir etkide bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Diğer yandan konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin birlikte yer aldığı model tahminlerine göre taşıt ve konut kredilerinin cari dengeyi etkilediği sonucuna varılmaktadır. Buna göre taşıt ve konut kredilerindeki artış cari dengede bozulmaya yol açmaktadır. Ayrıca, tahmin sonuçları ikiz açıklar hipotezinin incelenen dönemde geçerli olduğunu, ekonomik büyümede bir artışın cari dengeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Son olarak bazı tahminlerde reel döviz kurundaki değişikliklerin cari denge üzerinde anlamlı bir etkide bulunduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cari Denge, Tüketici Kredileri, Türkiye, ARDL

JEL Kodu: C52, C58, C59

The Effects of Consumer Credits on Current Account in Türkiye

ABSTRACT: Using data over the period 2007:1-2022:1 and Autoregressive Distributed Lag (ARDL) model this study examines the effects of consumer credits on current account balance in Türkiye. First, we focus on the impact of total consumer credits and then its components. In this context, we investigate the effects of housing, vehicle, and other consumer credits on current account both separately and jointly using the same framework. Our estimation results point to the existence of a cointegration relationship in all specifications. However, we fail to find any impact of total consumer credit on current account. Similarly, there is no evidence for a long run effect of housing, vehicle, and other credits when we separately add each of them to our main specification. On the other hand, when these three components are jointly included in the model, we find a statistically significant impact of vehicle and housing credits. An increase in vehicle and housing credit leads to an increase in current account deficit. Additionally, our results indicate that the twin deficit hypothesis is valid and economic growth has a negative impact on current account balance during the period examined. Finally, real exchange rate exerts a significant effect in some specifications.

Keywords: Current Account, Consumer Credits, Türkiye, ARDL

JEL Codes: C52, C58, C59

Geliş Tarihi / Received: 03/10/2022

Kabul Tarihi / Accepted: 07/03/2023

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, mhaseki@cu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-1461-7285

²Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, iibrahimavsar@osmaniye.edu.tr, orcid.org/0000-0003-2991-380X

³ Prof. Dr. Gebze Teknik Üniversitesi, tturan@gtu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3012-340X

1. Giriş

Dönemler arası (intertemporal) modellerde ülkelerin zaman zaman cari açık veya fazla vermeleri optimal bir politika olabilir (Obstfeld ve Rogoff , 1996). Başka bir anlatımla cari işlemler hesabının açık vermesi kendi başına iyi veya kötü olmadığı gibi, sürekli dengede olması da gerekmemektedir. Cari işlemler hesabının sürekli dengede olması aksine optimalden uzak bir politikanın göstergesi bile olabilir. Bununla birlikte sürekli ve yüksek seviyelere ulaşan cari açıklar önemli bir kırılma ve stres kaynağı haline gelebildiği gibi yapısal bazı sorunların yansıması veya göstergesi olarak da değerlendirilebilir (Obstfeld, 2012; Blanchard ve Milesi-Ferretti, 2011). Sürekli cari açığın optimal bir politikanın gereği olmaktan çok imkânların ötesinde tüketimi veya üretken olmayan yatırımları desteklemek için kullanılabilmesi de mümkündür. Örneğin bazı çalışmalarda cari açığın GSYİH'nin yüzde 4 veya 5'in üzerine çıkması risk unsuru olarak kabul edilmektedir (Milesi-Ferretti ve Razin, 1996; Uslu, 2020). Cari açık bir ülkedeki tasarruf ve yatırım farkı olarak tanımlandığında da bu durum değişmemektedir. Bir yandan ülkede yurtiçi tasarruflardan daha fazla yatırım yapılması mümkün hale gelmektedir. Diğer yandan yatırımlar için sürekli başka ülkelerin kaynaklarına ihtiyaç duyulması bazı risklere ve etkisizliklere neden olabilir. Özellikle de sürekli ve yüksek cari açıklar ülkenin üretim kapasitesini artırmak yerine daha çok tüketimi veya katma değer üretimine sınırlı katkıda bulunan yatırımları desteklemek için kullanıldığında sorun daha önemli hale gelebilmektedir. Örneğin cari açık veren ülkelerin yurtdışındaki şoklardan veya fon maliyetlerindeki artışlardan daha olumsuz ve çabuk etkilenebilmesi mümkündür. Bu nedenle cari açık konusu literatürde yoğun olarak incelenmektedir.

Türkiye uzun zamandan beri istisnai dönemler hariç nerdeyse sürekli cari açık vermektedir. Doğal olarak cari açık konusu araştırmacıların yoğun ilgisini çekmekte ve cari açığın belirleyicilerine odaklanan çok sayıda çalışma yayınlanmaktadır (Turan ve Afsal, 2020; Gacaner Atış ve Saygılı, 2014a). Bu çalışmalardan Telatar (2011) ve Uslu (2020) gibi bazıları kredilerin cari açık üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. En yalın haliyle krediler ilave harcama imkânına neden olduğu için cari açığın artmasına neden olabilir. Üzerinde önemle durulması gereken noktalardan biri ise kredi türleri arasında bir ayırım yapılması gerekliliğidir. Başka bir anlatımla tüm kredi türlerinin cari açık üzerinde aynı etkide bulunmasını beklemek gerçekçi olmayabilir. Örneğin yurtiçi katma değeri düşük ürün veya harcamalara yönelik kredilerin cari açığı daha güçlü ve doğrudan etkileyebileceği savunulabilir. İlginç bir şekilde cari açıkların diğer belirleyicilerine kıyasla bu konunun literatürde daha az ilgi çektiği görülmektedir. Oysa cari açık gibi Türkiye'de tüketici kredileri de zaman içinde dikkate değer bir değişiklik göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı hanehalkı tüketici kredilerinin cari açık üzerindeki etkilerini 2007:1-2022:1 dönemi verilerini ve ARDL (Autoregressive distributed lag-gecikmesi dağıtılmış otoregresif) modelini kullanarak incelemek ve ilgili literatüre

katkıda bulunmaktadır. Önce toplam tüketici kredilerinin etkilerine odaklanılmakta sonrasında ise tüketici kredilerinin bileşenleri olan konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin etkileri hem ayrı ayrı hem de aynı modelde birlikte ele alınmaktadır. Sonuçların güvenilir ve sağlam olması için tüketici kredileri yanında ekonomik büyüme, bütçe dengesi, reel döviz kuru ve petrol fiyatları da ampirik modele açıklayıcı değişkenler olarak eklenmektedir. Tahmin sonuçları ilgili değişkenler arasında bir eşbütünlük olduğunu göstermektedir. Buna karşın toplam tüketici kredilerinin cari denge üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde modele konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri ayrı ayrı eklendiğinde söz konusu kredilerin de uzun dönemde anlamlı bir etkisi bulunmadığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan konut kredileri, taşıt kredileri ve ihtiyaç kredileri modele birlikte eklendiğinde taşıt ve konut kredilerinin uzun dönemde cari açık üzerinde anlamlı bir negatif etkide buldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Son olarak bütçe dengesi ve ekonomik büyümenin tüm tahminlerde, döviz kurununsa bazı tahminlerde cari açığı etkilediği tespit edilmektedir. Sonuç olarak bu çalışmayla hem tüketici kredileri hem de cari açıda önemli değişikliklerin yaşandığı bir zaman diliminde, tüketici kredisi türlerinin cari açık üzerindeki etkilerinin farklılaşabileceği düşüncesini ve cari açığın önemli diğer belirleyicilerini dikkate alarak literatüre ve cari açıkla ilgili alınabilecek tedbirlerin belirlenmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde literatür özetlenmekte, üçüncü bölümünde ampirik model ve veri seti açıklanmakta, dördüncü bölümünde tahmin sonuçları paylaşılmakta ve değerlendirilmekte, besinci bölümde ise kısa bir sonuca yer verilmektedir.

2. Literatür Özeti

Önemi nedeniyle cari açık konusu literatürde yoğun olarak incelenmektedir (Calderon vd., 2000; Chinn and Prasad, 2003; Obstfeld, 2012; Devadas ve Loayza, 2018; Varol İyidoğan ve Turan, 2018). Cari açığın sürdürülebilir olması gerekmektedir (Ayla ve Küçükkale, 2017; Yıldız, 2020). Ülke kaynaklarını eritmeyen sürdürülebilir cari açık için çözüme yönelik etkili politikalar geliştirilmesi gerekmektedir (Durgun Kaygısız vd., 2016; Karadaş vd., 2019).

Ülkenin makroekonomik dengelerini etkileyen cari açık kısaca tasarruf eksikliği olarak da tanımlanabilmektedir (Yiğit ve Açıkalın, 2019). Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından önem taşıyan cari açık güncel durumda birçok ülkede önemli bir sorun ve kırılma sebebi olarak görülmektedir (Eroğlu ve Bursal, 2020; Ersoy, 2013; Kahiloğulları ve Akça, 2021).

Küreselleşmenin etkisiyle oluşan dışa bağımlılık ve öngörülemez yabancı sermaye hareketleri; cari açık, ülke içinde düşük tasarruf miktarı ve olumsuz siyasal olaylarla birleşince Türkiye’de kırılma eğiliminin arttığı görülmektedir (Balıkcıoğlu, 2020; Şahin, 2011). Türkiye’de oluşan cari açığın sebeplerinin, yapısının ve dinamiklerinin bilimsel olarak araştırılması ülke ekonomisi açısından önemlidir

(Benli ve Tonus, 2019). Ülkelerin ekonomik verimliliği açısından önemli bir gösterge olan cari açığın belirleyicileri arasında enerji fiyatları, finansal akımlar, bütçe dengesi, döviz kuru, krediler ve ekonomik büyüme gibi çok sayıda değişken bulunmaktadır (Peker ve Hotunluoğlu, 2010; Arslan vd., 2021; Doğru, 2015; Bitzis vd., 2008; Kılıç Depren, 2021; Özçelebi ve Şafak, 2018; Uçak, 2019; Turan ve Afsal, 2020).

Cari açığı tek bir değişkenle açıklamak mümkün olmamakla birlikte kredilerin cari açık konusunda önemli olabileceği anlaşılmaktadır (Telatar, 2011; Togan ve Berument, 2011; Altunöz, 2021). Örneğin Türkiye özelinde cari açık kaynaklı kırılmalıkların önüne geçilebilmesi için tasarrufun artırılması ve başta tüketici kedisini olmak üzere kredi hacminin kontrol altına alınması gerektiği ileri sürülmektedir (Mercan, 2015). Konunun öneminden dolayı literatürde krediler ve cari açık arasındaki ilişkiye yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Tablo 1’de cari açık ve krediler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların temel bulguları özetlenmektedir.

Tablo 1’de özetlenen çok sayıda çalışmada kredilerin cari açık üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Togan ve Berument, 2011; Mangir ve Erdogan, 2012; Akbaş vd., 2013; Göçer vd., 2014; Karahan ve Uslu, 2016; Köroğlu, 2018). Bazı çalışmalarda tüketici kredilerinin cari açık üzerindeki etkilerinin güçlü olduğu bulgusu paylaşılmaktadır (Telatar, 2011; Kılıç, 2015; Dücan vd., 2016; Kılıç ve Yüksel, 2020). Bunun teorik beklentilere uygun olduğu, üretken kapasite yerine tüketimi tetikleyen kredilerin cari açığı artırmasının şaşırtıcı olmadığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte bazı çalışmalarda kredilerin cari açık üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşıldığının da altı çizilmelidir (Ağazade, 2014).

Tablo 1: Cari Açık ve Kredi İlişkisine Odaklanan Çalışmalar

Yazar	Dönem	Sonuç
Brissimis vd., 2010	1960-2007	Kredi genişlemesinin durdurulması cari açığı kontrol altına almaya yardımcı olacaktır.
Telatar, 2011	2003-2010	Toplam krediler ile cari açık arasında nedensellik ilişkisinin olmamasına karşın tüketici kredileri ile cari açık arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir.
Togan ve Berument, 2011	1993-2010	Cari işlemler açığının düşürülmesi için kredi genişlemesi yavaşlatılabilir.
Mangır ve Erdoğan, 2012	2003-2011	Cari işlemler dengesinde toplam krediler, reel döviz kurundan daha büyük bir öneme sahiptir.
Akbaş vd., 2013	1990-2011	Cari açık ve krediler arasında çift yönlü nedensellik vardır.
Göçer vd. 2014	1992-2012	Yurtiçi kredi seviyesindeki %100 oranındaki bir artış cari açığı %20 arttırmaktadır.
Gacener Atış ve Saygılı 2014b	1998-2013	Kredilerdeki genişleme cari açığı arttırmaktadır.
Ağazade, 2014	2003-2014	Tüketici kredileri göstergeleriyle cari açık arasında koentegrasyon ilişkisini gösterir bir kanıt bulunmamaktadır.
Kılıç, 2015	2004-2014	Türkiye’de cari açık ile taşıt, konut ve ihtiyaç kredileri arasında uzun dönemli nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.
Karahan ve Uslu, 2016	2005-2015	Krediler Türkiye’deki cari açığın belirleyicisi olarak kritik düzeyde öneme sahip bir makro değişkendir.
Dücan vd., 2016	2009-2015	Tüketici kredilerinden cari açığa doğru nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.
Akçayır ve Albeni, 2016	1992-2014	Uzun dönem yurtiçi toplam kredi miktarının GSYH payına göre 1 birimlik bir yükseliş göstermesi durumunda cari açığın GSYH’daki payının 0.033 puan arttığı görülmektedir.
Güneş ve Yıldırım, 2017	2005-2016	Kurumsal krediler ve taşıt kredileri cari açığı büyütmektedir.
Köroğlu, 2018	1982-2016	Kredi genişlemesi cari açığa sebep olmaktadır.
Polat, 2019	1992-2017	Kredi miktarındaki artış cari açığı büyütmektedir.
Uslu, 2020	1974-2018	Türkiye’de firmalara kullanılan krediler ile cari açık arasında ilişki olduğu görülmektedir.
Kılıç ve Yüksel, 2020	2003-2018	Tüketici kredilerindeki artış cari açığı büyütmektedir.
Altunöz, 2021	1998-2020	Uzun dönemde kredi miktarında oluşan %1 oranındaki artış cari açığı 0.061 seviyesinde arttırmaktadır.
Aras ve Çiftçi, 2021	2004-2020	Uzun dönemde ihtiyaç kredilerindeki %1 oranındaki artış cari açığı %0.021 oranında arttırmaktadır. Konut kredilerinde ise %1 oranında artış %0.025 oranında azalışa sebep olmaktadır. Üçüncü olarak taşıt kredileri ile cari açık üzerinde anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

3. Model ve Veri

Bu çalışmada tüketici kredilerinin cari denge üzerindeki etkilerini incelemek için Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ve literatürde sıklıkla uygulanan ARDL yaklaşımı kullanılmaktadır. Bu yaklaşım iyi bilinen bazı avantajlara sahiptir. Bu kapsamda farklı bütünleşme derecelerine sahip değişkenler arasında hem kısa hem de uzun süreli ilişkilerin yakalanmasına imkân vermektedir. Diğer bir ifadeyle analiz için değişkenlerin aynı derecede bütünleşmiş olmasına gerek bulunmamaktadır. Özellikle çok sayıda açıklayıcı değişkenin bulunduğu modellerde bu özellik daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü böyle bir durumda serilerin aynı derecede bütünleşmiş olmaları olasılığı azalmaktadır. Çalışma kapsamında ARDL modeli izleyen şekilde yazılabilir (Denklem 1):

$$\begin{aligned}
\Delta CD_t &= \beta_0 + \beta_1 CD_{t-1} + \beta_2 BD_{t-1} + \beta_3 GR_{t-1} + \beta_4 EX_{t-1} + \beta_5 OL_{t-1} + \beta_6 KR_{t-1} \\
&+ \sum_{i=1}^m \beta_7 \Delta CD_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_8 \Delta BD_{t-i} \\
&+ \sum_{i=0}^m \beta_9 \Delta GR_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{10} \Delta EX_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{11} \Delta OL_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{12} \Delta KR_{t-i} \\
&+ \varepsilon_t
\end{aligned} \tag{1}$$

CD cari dengeyi, BD genel bütçe dengesini, GR GSYİH büyümesini, OL petrol fiyatlarını, EX reel döviz kurunu (USD), KR tüketici kredilerini, m optimal gecikme uzunluğunu, ε ise hata terimini göstermektedir. KR kapsamında toplam tüketici kredileri (TK) yanında tüketici kredilerinin bileşenleri olan i) konut kredileri (KN), ii) taşıt kredileri (TS), iii) ihtiyaç kredileri (IH) de dikkate alınmaktadır.⁴ Bu doğrultuda toplam kredilerin (TK) cari denge üzerindeki etkisi incelendikten sonra KN, TS ve IH'nin etkileri önce ayrı ayrı sonrasında aynı model kapsamında birlikte ele alınmaktadır. Bu yaklaşımın tüketici kredilerinin etkilerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmanın asil odağı tüketici kredilerinin cari denge üzerindeki etkilerini analiz etmek olsa da bulguların sağlam ve güvenilir olması bakımından modele bütçe dengesi, petrol fiyatları, büyüme ve döviz kuru da eklenmektedir. Bütçe dengesi ikiz açıklar hipotezinin test edilmesine imkân vermektedir (Chinn ve Prasad, 2003; Varol İyidogan, 2014). Döviz kuru ise cari dengeyi dış ticaret kanalıyla yakından etkileyebilir. Son zamanlarda küresel değer zincirleri ve ara mali ithalatının yaygınlaşması nedeniyle cari denge üzerindeki etkilerinin daha zayıflamış olabileceğine dair argümanlar bulunmakla birlikte yine de döviz kurunun modelde yer almasının önemli olduğu düşünülmektedir (Di Mauro vd., 2008; Kharroubi, 2011; IMF, 2015). Örneğin reel döviz kurundaki bir artış, TL'nin değer kazanması, ithalatı azaltıp ihracatı arttırarak cari dengenin bozulmasına neden olabilir. Türkiye enerji ihtiyacını karşılamak için büyük ölçüde petrol ithal ettiğinden petrol

⁴ İhtiyaç kredileri konut ve taşıt hariç ihtiyaç ve diğer tüketici kredilerini kapsamaktadır.

fiyatlarındaki gelişmeler cari açığı doğrudan etkileyebilir (Turan ve Özer, 2018). Benzer şekilde cari denge ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki olabileceğine yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Chinn ve Prasad, 2003; Çatalbaş, 2022).

Optimal gecikme uzunlukları Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) ile belirlenmekte, hata terimleriyle ilgili serisel ilişki olmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Model tahmin edildikten sonra $H_0: \beta_1=\beta_2=\beta_3=\beta_4=\beta_5=\beta_6=0$ hipotezi test edilmektedir. Bu şekilde elde edilen Fpss istatistiği Pesaran vd. (2001) tarafından belirlenmiş kritik üst değerlerin üzerinde ise ilgili değişkenler arasında bir eşbütünleşme olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İlgili değişkenler arasında bir eşbütünleşme varsa ilgili katsayıların normalleştirilmesinden sonra değerlendirilmesine geçilmektedir.

Çalışmada kullanılan krediler, GSYİH, cari denge, bütçe dengesi ve döviz kuru TCMB EVDS veri tabanından elde edilmiştir. Petrol fiyatları ise Dünya Bankasından alınmaktadır. Veri seti 2007:1-2022:1 dönemini kapsamaktadır. İnceleme dönemi ilgili serilerin uygunluğuna bağlı olarak belirlenmiştir. Cari denge, krediler ve bütçe dengesi GSYİH'nin oranı olarak, petrol fiyatları ve döviz kuru ise logaritmik formda modelde yer almaktadır. İlgili seriler mevsimsel olarak düzeltilmiştir.

4. Tahmin Sonuçları ve Değerlendirilmesi

Regresyon analizine başlamadan önce ilgili serilerin birim kök içerip içermediklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu testler aynı zamanda analizler için hangi ampirik yöntemin uygun olduğuna karar verilmesi açısından da önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında kullanılan değişkenlerle ilgili Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testlerinin sonuçları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: ADF Birim Kök Testleri

Değişkenler (düzey)	t-istatistikleri	Değişkenler (birinci fark)	t-istatistikleri
CD	-2.4064	Δ CD	-6.19183***
BD	-2.8613*	Δ BD	-12.5793***
EX	-1.007	Δ EX	-10.7026***
OL	-2.1346	Δ OL	-6.6563***
GR	-10.3666***	Δ GR	8.1651***
TK	-1.7425	Δ TK	-5.7148***
KN	-1.0576	Δ KN	-2.9490**
TS	-2.0206	Δ TS	-5.8227***
IH	-2.7014*	Δ IH	-5.9934***

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, 5 ve 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Gecikme sayıları Schwarz Bilgi Kriterine (SIC) göre belirlenmiştir.

Tablo 2’deki sonuçlara göre BD, GR ve IH dışındaki değişkenlerin düzeyde birim kök içerdikleri, ancak tüm değişkenlerin birinci farklarında birim kök içermedikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu değişkenlerin I(0) veya I(1) oldukları anlaşıldığından ARDL modelinin kullanılmasının uygun olduğu sonucuna varılmaktadır.

ARDL modeliyle ilgili tahminlerimiz 3 tabloda özetlenmektedir. Öncelikle Tablo 3’te toplam tüketici kredilerinin cari denge üzerindeki etkilerine ilişkin sonuçlar paylaşılmaktadır. Sonrasında taşıt (TS), konut (KN) ve ihtiyaç (IH) kredilerinin tek tek ve aynı model kapsamında birlikte cari dengeyi nasıl etkiledikleri sırasıyla Tablo 4 ve 5’te gösterilmektedir. Ampirik bulguların analiz edilmesinden önce ilgili tabloların B panelinde özetlenen tanımlayıcı istatistiklerin tahminlerle ilgili serisel ilişki, istikrarsızlık ve değişen varyans sorunlarının olmadığına işaret ettiği belirtilmelidir. Bir noktanın altına çizilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Covid-19 özellikle 2020 yılının ilk yarısında GSYİH, cari açık ve bütçe dengesi dahil makroekonomik değişkenleri etkilemiştir. Covid-19 bağlamında gerek ülkemizde gerekse de diğer ülkelerde alınan tedbirler düşünüldüğünde bu durum şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte Covid-19’un model tahminlerinde parametre istikrarsızlığına neden olduğuna dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Tablo 3’te yer alan toplam tüketici kredilerinin (TK) cari açık üzerindeki etkileriyle ilgili sonuçların değerlendirilmesinde öncelikle ilgili değişkenler arasında bir eşbütünleşme olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Fpss istatistiği Pesaran vd. (2001) tarafından belirlenen üst sınır değerlerinin üzerinde olduğundan %1 önem düzeyinde bir eşbütünleşme ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Ampirik bulgular toplam tüketici kredilerinin (TK) uzun dönemde cari denge üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığına işaret etmektedir. Buna karşın bütçe dengesi, ekonomik büyüme ve döviz kurunun cari denge üzerinde anlamlı bir etkide bulunduğu anlaşılmaktadır. Bütçe dengesiyle ilgili katsayı pozitif ve anlamlı olduğundan bütçe dengesindeki bir bozulmanın cari dengenin bozulmasına yol açtığı, dolayısıyla literatürdeki (Uğur ve Karatay, 2009; Tunçsiper ve Sürekçi, 2011; Kılavuz ve Dumrul, 2012; Varol İyidoğan ve Erkam, 2013; Azapoglu ve Baskonus Direkci, 2015) gibi çok sayıda çalışmada vurgulandığı gibi ikiz açıklar hipotezinin incelenen dönemde geçerli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Benzer şekilde ekonomik büyüme oranındaki bir artış da cari dengenin bozulmasına neden olmaktadır (Çatalbaş, 2022). Ayrıca, beklentilere uygun olarak Türk lirasının değer kazanması cari dengeyi negatif yönde etkilemektedir (Turan ve Afsal, 2020). İlginç bir şekilde petrol fiyatlarının cari denge üzerinde doğrudan anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte petrol fiyatlarının cari dengeyi dolaylı yollardan veya kanallardan etkileyebilmesi mümkündür. Kısa dönemde ise ekonomik büyüme oranının cari denge üzerinde pozitif bir etkide bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Toplam Tüketici Kredilerinin Etkileri

Bağımlı Değişken (CA)			
Gecikme Değeri	0	1	2
<i>Kısa Dönem Kats.</i>			
Sabit	0.1429**		
D(CA)			
D(BD)	0.0556		
D(GR)	0.018	0.6630***	0.3400***
D(EX)			
D(KR)			
D(OL)			
<i>Uzun Dönem Kats.</i>			
CD		-0.5167***	
BD		1.2997**	
GR		-1.7272***	
EX		-0.0554**	
KR		-0.0360	
OL		-0.001	
F testi	6.8236***		
CUSUM	Stabil		
R ²	0.59		
adjR ²	0.51		
LM Test Prob.	[0.49]		
ARCH Test Prob.	[0.70]		

Not: ***, ** ve * sırasıyla % 1, 5 ve 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. F testi için Pesaran vd. (2001)de verilen kritik değerler kullanılmıştır. Köşeli parantez içindeki sayılar p-değerleridir. Gecikme seçimi Schwarz Bilgi Kriterine (Schwarz Information Criteria) yapılmıştır. Diğer kısaltmalar metinde açıklanmıştır.

Toplam tüketici kredilerinin etkilerinin incelenmesinden sonra tüketici kredisi bileşenlerinin etkilerine geçilmektedir. Bu kapsamda konut (KN), taşıt (TS) ve ihtiyaç kredilerinin (IH) cari denge üzerindeki etkileriyle ilgili sonuçlar Tablo 4'te paylaşılmaktadır. Fpss istatistikleri her 3 tahminde de ilgili değişkenler arasında %1 önem düzeyinde bir eşbütünlük ilişkisi olduğunu göstermektedir. Ancak ampirik bulgular konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin uzun dönemde cari denge üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığına işaret etmektedir. Bununla birlikte kısa dönemde konut kredilerindeki ve taşıt kredilerindeki bir artışın cari dengeyi anlamlı biçimde bozduğu sonucuna varılmaktadır. Toplam tüketici kredilerinin yer aldığı modelde olduğu gibi bütçe dengesi ve ekonomik büyümenin cari denge üzerinde anlamlı ve beklentilere uygun bir etkide bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4: Konut, Taşıt ve İhtiyaç Kredilerinin Etkileri

Panel A: Parametre tahminleri									
Bağımlı Değişken (CD)	Tüketici kredileri								
	Konut kredileri (KN)			Taşıt kredileri (TS)			İhtiyaç kredileri (IH)		
Gecikme Değeri	0	1	2	0	1	2	0	1	2
<i>Kısa Dönem Kats.</i>									
Sabit	0.508			0.0781			0.152**		
D(CA)									
D(BD)	0.0161			-0.130			0.055		
D(GR)	-0.073	0.63***	0.33***	-0.0110	0.550***	0.303**	0.018	0.66***	0.339***
D(EX)									
D(KR)	-0.93***			-2.577***					
D(OL)									
<i>Uzun Dönem Kats.</i>									
CD		-0.516***			-0.574***			-0.51***	
BD		1.135**			1.030**			1.2981**	
GR		-1.746***			-1.345***			-1.717***	
EX		0,007612			-0.02716			-0.059**	
KR		-0.05627			-1.25813			-0.0728	
OL		-0.01099			-0.0111			-0.0074	
Panel B: Tanlayıcı istatistikler									
F testi		7.497***			7.569***			6.862***	
CUSUM		Stabil			Stabil			Stabil	
R ²		0.62			0.64			0.59	
adjR ²		0.54			0.56			0.51	
LM Test Prob.		[0.21]			[0.13]			[0.49]	
ARCH Test Prob.		[0.66]			[0.85]			[0.69]	

Not: ***, ** ve * sırasıyla % 1, 5 ve 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. F testi için Pesaran vd. (2001)de verilen kritik değerler kullanılmıştır. Köşeli parantez içindeki sayılar p-değerleridir. Gecikme seçimi Schwarz Bilgi Kriterine (Schwarz Information Criteria) yapılmıştır. KR konut, taşıt ve ihtiyaç kredisini temsil etmektedir. Diğer kısaltmalar metinde açıklanmıştır.

Son olarak konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin birlikte yer aldığı modele ilişkin tahminler Tablo 5'te sunulmaktadır. Yine ilgili değişkenler arasında %1 önem düzeyinde eşbütünleşme olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre taşıt ve konut kredilerinin uzun dönemde cari denge üzerinde anlamlı bir etkide buldukları görülmektedir. Taşıt kredilerinin etkisi %1, konut kredilerinin etkisi ise %10 düzeyinde anlamlıdır. Buna göre hem konut hem de taşıt kredilerindeki bir artış cari dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Özellikle yurtiçi katma değeri nispeten az olan otomotiv sektörüyle ilgili kredilerin cari

açık üzerinde çok güçlü bir negatif etkide bulunmasının şaşırtıcı olmadığı düşünülmektedir. Benzer şekilde daha zayıf olmakla birlikte konut kredilerinin cari açık üzerinde olumsuz bir etkide bulunması da beklentilere uygundur. Genel olarak inşaat sektöründe yurtiçi katma değer daha yüksek olabileceği değerlendirilmektedir. Konut kredilerinin etkisinin sadece yüzde 10 düzeyinde anlamlı olması da bu durumu doğrulamaktadır.

Tablo 5: Konut, Taşıt ve İhtiyaç Kredilerinin Etkileri (Birlikte)

Panel A: Parametre tahminleri			
Bağımlı Değişken (CD)			
Gecikme Değeri	0	1	2
<i>Kısa Dönem Kats.</i>			
Sabit	-0.08948		
D(CD)		0.36084**	
D(BD)	-0.0310		
D(GR)	-0.0119	0.5165**	0.2865***
D(EX)			
D(KN)			
D(TS)	-2.741***		
D(IH)			
D(OL)			
<i>Uzun Dönem Kats.</i>			
CD		-0.955***	
BD		0.5682**	
GR		-0.7808***	
EX		0.0476	
KN		-0.4185*	
TS		-1.8567***	
IH		0.0751	
OL		-0.0065	
Panel B: Tanılayıcı istatistikler			
F testi	6.91***		
CUSUM	Stabil		
R ²	0.69		
adjR ²	0.59		
LM Test Prob.	[0.73]		
ARCH Test Prob.	[0.72]		

Not: ***, ** ve * sırasıyla % 1, 5 ve 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. F testi için Pesaran vd. (2001)de verilen kritik değerler kullanılmıştır. Köşeli parantez içindeki sayılar p-değerleridir. Gecikme seçimi Schwarz Bilgi Kriterine (Schwarz Information Criteria) yapılmıştır. Diğer kısaltmalar metinde açıklanmıştır.

5. Sonuç

Neredeyse kronik hale gelmiş cari açık Türkiye için en önemli makroekonomik sorun ve risklerden biri olmaya devam etmektedir. Cari açığın en azından belirli sınırlar içerisinde kalması için öncelikle cari açığa neden olabilecek değişkenlerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmada tüketici kredilerinin cari açık üzerindeki etkileri 2007:1-2022:1 dönemi verileri ve ARDL yaklaşımı kullanılarak incelenmektedir. Ampirik modelde öncelikle toplam tüketici kredilerine, sonrasında ise tüketici kredilerinin bileşenleri olarak konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerine ayrı ayrı yer verilmektedir. Son olarak konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri birlikte modele eklenmektedir. Bu şekilde söz konusu bileşenlerin cari açık üzerindeki etkileri hem ayrı ayrı hem de kapsamlı bir model çerçevesinde birlikte analiz edilmektedir.

Tahmin sonuçları ilgili değişkenler arasında güçlü bir eşbütünleşme ilişkisi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte toplam tüketici kredilerinin cari denge üzerinde anlamlı bir etkide bulunmadığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerinin ayrı ayrı yer aldığı modellerin tahmin sonuçlarına göre söz konusu krediler cari denge üzerinde anlamlı bir etkide bulunmamaktadır. Buna karşın konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri birlikte modele dahil edildiğinde hem taşıt hem de konut kredilerinin uzun dönemde cari dengeyi anlamlı biçimde negatif etkiledikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Tüm tüketici kredisi bileşenlerinin birlikte ele alındığı bu modele göre konut ve taşıt kredilerindeki bir artış cari dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Bu kapsamda elde edilen sonuçların kredilerin veya tüketici kredilerinin cari açık üzerinde etkili olduğu bulgusunu paylaşan daha önceki çok sayıda çalışmayla benzerlik gösterdiği düşünülmektedir (Telatar, 2011; Kılıç, 2015; Dücan vd., 2016; Güneş ve Yıldırım, 2017). Ayrıca, ampirik bulgular bütçe dengesindeki bir bozulmanın cari dengeyi olumsuz etkilediğini gösterdiğinden incelenen dönemde ikiz açıklar hipotezinin desteklendiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde ekonomik büyüme oranındaki bir artış cari dengeyi olumsuz etkilemektedir. Bazı tahminler Türk lirasındaki bir değer kaybının cari denge üzerinde olumlu bir etkide bulunduğu işaret etmektedir. Bu sonuçlar beklentilere uygundur.

Ampirik bulgulara dayalı olarak bazı noktaların vurgulanmasının ve politika implikasyonlarının tartışılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Birincisi, cari açığın düşürülmesinde, bir risk ve kırılma kaynağı olmaktan çıkarılmasında konut ve özellikle taşıt kredilerinin önemli bir rol oynayabileceği, bu kredilerdeki bir sınırlandırmanın faydalı olabileceği değerlendirilmektedir. İkincisi, tüketici kredilerinin cari açık üzerindeki etkileri analiz edilirken ilgili kredi bileşenleri arasında bir ayırım yapılmasının ve bunların birlikte modele dahil edilmesinin önemli olduğunun altı çizilmelidir. Üçüncüsü, cari açığın düşürülmesi için bütçe dengesinin iyileştirilmesi, bütçe açığının azaltılmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Dördüncüsü, ekonomik büyümenin cari açık üzerindeki olumsuz etkisini gidermeye yönelik kapsamlı bir iktisat politikası çerçevesine ihtiyaç

duyulduğu görülmektedir. Gelişmekte olan bir ülke olarak yüksek büyüme oranlarından vazgeçilemeyeceği dikkate alındığında sürekli ve yüksek cari açıktan kaynaklanan kırılganlıkların azaltılabilmesi için böyle bir politika çerçevesinin ne kadar önemli olduğu kabul edilmelidir. İktisat politikalarında köklü bir değişim ve dönüşüm içermesi gereken böyle bir politika çerçevesinin hazırlanmasının ve hayata geçirilmesinin kolay olmadığı ileri sürülebilir. Ancak cari açık ve ekonomik büyüme arasındaki bu negatif ve güçlü ilişkinin en azından zayıflatılmasının makroekonomik risk ve kırılganlıkların azaltılması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Aksi takdirde ekonomideki bazı yapısal sorunların yansımaları olarak görülebilecek, artık neredeyse kronikleşmiş cari açık probleminden kaynaklı kırılganlık ve risklerin devam edebileceği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Ağazade S. (2014). Tüketici Kredilerine Yönelik Sınırlama Türkiye'nin Cari Açık Sorununa Çözüm Olur mu? Doğrusal Dışı Bir Koentegrasyon Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 0(91), 1-10.
- Akbaş, Y.E., Şentürk M. ve Sancar C. (2013). Testing for Causality between the Foreign Direct Investment, Current Account Deficit, GDP and Total Credit: Evidence from G7. *Panoeconomicus*, 0(6), 791-812, DOI: 10.2298/PAN1306791A.
- Akçayır, Ö. ve Albeni, M. (2016). Türkiye'de Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 557-583.
- Altunöz, U. (2021). Türkiye'nin Cari Açık Sorunu, Nedenleri ve Kredi Genişlemesinin Cari Açık Sorununa Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. *Sayıştay Dergisi*, 32(122), 125-156. DOI: 10.52836/sayistay.1004668.
- Aras, H. B. ve Çiftçi, N. (2021). Türkiye'de Hanehalkı Borçluluk Oranındaki Değişmelerin Cari Açık Üzerindeki Etkisi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 84-95. DOI: 10.33905/bseusbed.932695.
- Arslan, M., Gençer Çelik, G., Kuzu, S. (2021). Enerji Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Cari Açık İlişkisi; Türkiye Örneği. *Şarkiyat*, 13(1), 26-40. DOI: 10.26791/sarkiat.853066.
- Ayla, D. ve Küçükale, Y. (2017). Cari Açıkların Sürdürülebilirliği: Bir Derleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 1025-1041.
- Azapoglu, M. ve Baskonus Direkci, T. (2015). İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması 1998-2013. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 7(12), 74-89.
- Balıkçıoğlu, N. (2020). Makroekonomik Kırılganlığın Ölçülmesi: Balkan Ülkeleri ve Türkiye İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1573-1588. DOI: 10.33206/mjss.589320.

- Benli, A. ve Tonus, Ö. (2019). Türkiye Ekonomisinde Cari İşlemler Açığının Belirleyicileri: Dönemler Arası Yaklaşım. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 437-460. DOI: 10.18037/ausbd.632151.
- Bitzis, G., Paleologos, J. M., ve Papazoglou, C. (2008). The determinants of the Greek current account deficit: The EMU experience. *Journal of International and Global Economic Studies*, 1(1), 105-122.
- Blanchard, O., Milesi-Ferretti, G.M. (2011). (Why) should current account balances be reduced? *IMF Staff Discussion Note*, SDN/11/03.
- Brissimis S.N., Hondroyiannis G., Papazoglou C., Tsaveas N.T. ve Vasardani M.A. (2010). Current Account Determinants and External Sustainability in Periods Of Structural Change. *European Central Bank Working Paper Series No: 1243*, ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1243.pdf.
- Calderon, Cesar., Chong, Alberto., ve Loayza, N. (2000). Determinants of Current Account Deficits in Developing Countries. *Policy Research Working Paper No: 2398*. World Bank, Washington, DC. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/19825>.
- Chinn, M. D., ve Prasad, E. S. (2003). Medium-term determinants of current accounts in industrial and developing countries: an empirical exploration. *Journal of International Economics*, 59, 47-76.
- Çatalbaş, N. (2022). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Cari Açık Arasındaki İlişkinin Sınanması: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 880-904. DOI: 10.15869/itobiad.1053296.
- Devadas, S., ve Loayza, N. (2018). When is a Current Account Deficit Bad?, *Research and Policy Briefs; No. 17*. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30506>.
- Di Mauro, F., Ruffer, R., ve Bunda, I. (2008). The changing role of the exchange rate in a globalised economy. *European Central Bank Occasional Paper Series no. 94*.
- Doğru, B. (2015). ABD ve AB Bölgesindeki Bir Finansal Krizin Türkiye'ye Etkileri: Cari Açık Üzerine Bir Uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33). 113-128.
- Durgun Kaygısız, A., Göze Kaya, D. ve Kösekahyaoğlu, L. (2016). Türkiye’de Tasarruf, Yatırım, Cari Açık ve Büyüme: 1980-2014 Dönemi Üzerine Bir Nedensellik İlişkisi Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 273-300.
- Dücan, E., Polat, M. A., ve Balcıoğlu, E. (2016). Tüketim Toplumu Örneği Olarak Türkiye’nin Cari Açık ve Tüketici Kredileri İlişkisi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 161-188.

- Dünya Bankası, *Dünya Bankası Açık Veri (World Bank Open Data)*, <https://data.worldbank.org>.
- Eroğlu, İ. ve Bursal, M. (2020). Türkiye'nin Cari Açık Dinamiklerinde Enerji Açığının Rolü ve Finansman Kalitesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2231-2247.
- Ersoy, H. (2013). Küresel Kriz: Dış Borçlar ve Cari Açık Perspektifinden Türkiye Analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(100), 95-114.
- Gacaner Atış, A. ve Saygılı, F. (2014a). Türkiye'de Cari Açığın Belirleyicilerinin Ampirik Analizi. *Sosyoekonomi*, 21(21), 87-104.
- Gacaner Atış A. ve Saygılı F. (2014b). Türkiye'de Kredi Hacmi ve Cari Açık İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, *Business and Economics Research Journal*, 5(4), 129-141.
- Göçer, İ., Mercan, M. ve Peker, O. (2014). Kredi Hacmi Artışının Cari Açığa Etkisi: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, 0(18), 1-17.
- Güneş, S. ve Yıldırım, C. (2017). Kredi Genişlemesi ile Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 43-60.
- IMF (2015). *Review of the role of trade in the work of Fund. IMF Staff Report*. <https://www.imf.org>.
- Kahiloğulları, A. ve Erasa Akça, İ. (2021). Cari Açık ve Bütçe Açığı İlişkisi: Türkiye Örneği. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 137-151.
- Karadaş, H. A., Salihoğlu, E. ve Koşaroğlu, Ş. M. (2019). CAD Problem in Turkish Economy: An Application with Selected Macroeconomic Variables. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 448-461. DOI: 10.33905/bseusbed.486105.
- Karahan P. ve Uslu N.Ç. (2016). Kredi Hacmi ile Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Dinamik Bir Analiz. *Econworld*, DOI: 10.22440/EconWorld.WP.2016.007
- Kharroubi, E. (2011). The trade balance and the real exchange rate. *BIS Quarterly Review*, 33-42.
- Kılavuz, E. ve Dumrul, Y. (2012). İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliği Teori ve Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 239-258.
- Kılıç Depren, S. (2021). Türkiye'de Cari Açığı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik İstatistiksel Bir Araştırma. *Istanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 426-444. DOI: 10.17336/igusbd.533434.

- Kılıç, C. (2015). Tüketici Kredileri ve Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 407-420.
- Kılıç, J. ve Yüksel, A. (2020). Türkiye’de Tüketici Kredilerinin Cari İşlemler Açığı Üzerindeki Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1),1-19. DOI: 10.46849/guiibd.626158.
- Köroğlu, E. (2018). Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi: Türkiye Örneği. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 3(3), 175-193. DOI: 10.25229/beta.441733.
- Mangır, F. ve Erdoğan, S. (2012). Merkez Bankası Finansal İstikrar Tedbirleri: Reel Kur ve Kredilerin Cari Açığa Etkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 241-260.
- Mercan, M. (2015). Türkiye’de Ticari Dışa Açıklığın Cari Açık Üzerindeki Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1), 1-24.
- Milesi-Ferretti, G. M., ve Razin, A. (1996). Sustainability of Persistent Current Account Deficits. *NBER*, WP, 5467.
- Obstfeld, M, Rogoff, K. (1996). *Foundations of International Macroeconomics*. Cambridge, MA: The MIT press.
- Obstfeld, M. (2012). Does the current account still matter? *NBER Working Paper* No. 17877.
- Özçelebi, O. ve Şafak, F. (2018). Kredi Hacmi Otomobil Talebi Etkileşimi: Nedensellik Analizinde Kümülatif Toplamlar Yaklaşımı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 47-69. DOI: 10.31463/aicusbed.421590.
- Peker, O. ve Hotunluoğlu, H. (2010). Türkiye’de Cari Açığın Nedenlerinin Ekonometrik Analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 221-237.
- Pesaran, M. H., Y. Shin, and R. Smith, (2001), Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16, 289-326.
- Polat, M. A. (2019). Bankacılık Sektörü Yurtiçi Kredi Hacmindeki Değişimlerin Cari Açığa Etkileri: Makro İhtiyati Tedbirler Kapsamında Ekonometrik Bir Analiz. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(2), 73-89. DOI: 10.30855/gjeb.2019.5.2.001.
- Şahin, B. E. (2011). Türkiye’nin Cari Açık Sorunu. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 47-56.
- TCMB EVDS, *TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi*, <https://evds2.tcmb.gov.tr>.

- Telatar, E. (2011). Türkiye’de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık-Krediler İlişkisi, *Bankacılar Dergisi*, 78, 22-34.
- Togan, S. ve Berument, H. (2011). Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler. *Bankacılık Dergisi*, 0(78). 3-21.
- Tunçsiper, B. ve Sürekçi D. (2011), Türkiye’de İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliğinin Zaman Serisi Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 103-120.
- Turan T. ve Özer H.A. (2018). Strategic Approaches in Social Science II chapter 8: The Effect of Oil Prices on Selected Macroeconomic Variables in Turkey: Evidence from Linear and Nonlinear ARDL model, *Strategic Approaches in Social Sciences II*
- Turan, T., Afsal, M. (2020). Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri: Ampirik Bir Analiz (The determinants of current deficit in Turkey: An empirical analysis, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, (651), 217-236.
- Uçak, S. (2019). Cari Denge-Yenilenebilir Enerji: Kirilgan Beşli Örneği. *Journal of Management and Economics Research*, 17(3), 106-122.
- Uğur, A. ve Karatay, P. (2009). İkiz Açıklar Hipotezi: Teorik Çerçeve ve Hipoteze Yönelik Yaklaşımlar. *Sosyoekonomi*, 9(9), 101-122.
- Uslu, H. (2020). Türkiye’de Kredi Genişlemesinin Cari Açık Üzerindeki Etkileri: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Maliye ve Finans Yazıları*, (114), 441-482. DOI: 10.33203/mfy.659435.
- Varol İyidoğan P. (2014). The Analysis of the Causal Relationship Between Budget Balance and Current Account Balance by MGARCH Methodology: Turkey, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 71-80.
- Varol İyidoğan P. ve Turan T. (2018). Current account sustainability: A non-linear comparative empirical overview, *Panoeconomicus*, 65(4), 411-426.
- Varol İyidoğan, P. ve Erkam, S. (özer2013). İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye İçin Ampirik Bir İnceleme (1987-2005). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 39-48.
- Yıldız, Ş. (2020). Türkiye’de Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(2), 289-304.
- Yiğit, H. ve Açıkalın, S. (2019). Türkiye’de Cari İşlemler Açığı: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 323-340. DOI: 10.17218/hititsosbil.621626.